

különböző tudományágak nem szigetelődhetnek el egymástól. Ez magával hozza a szakirodalom struktúrájának megváltozását is: az egyik szakági információ behatol tartalmával a másik szakági információ tartalmába. Ahhoz, hogy hasznosan tudjuk felhasználni az interdiszciplináris információkat, meg kell ismernünk a felépítésüket. Ehhez jó módszernek bizonyul a szöveg tartalmi elemzése, ami kiterjed többek között arra, hogy a dokumentum milyen mennyiségben és színvonalon tartalmaz adatokat, módszertani leírásokat, koncepcióismertetéseket.

A dokumentumokat abból a szempontból is osztályozni kell, hogy szakági vagy interdiszciplináris információkat tartalmaznak-e; ha szakági információkat tartalmaznak, akkor mely szakterületről; ha interdiszciplinárisakat, akkor milyen jellegűek a bennük rejlő információk. Ehhez az elemzéshez jól használható segédeszköz az ETO.

A dokumentum szövegének tartalmi elemzése megmutatja az interdiszciplináris és a szakági információ struktúrája közötti különbséget:

a szakági információkat tartalmazó dokumentumok 46%-a foglalkozik faktográfiai információkkal, 32%-a koncepciók ismertetésével és 22%-a módszerek és eljárások leírásával;

az interdiszciplináris információk esetében az arány a következő: faktográfiai információ 23%; koncepciók ismertetése 39%; módszerek leírása 38%.

Az egyre növekvő információáradatban mind nagyobb lesz a jelentősége az interdiszciplináris információknak. A már eddig elvégzett kutatások is világossá tették, hogy a szövegelemzés megfelelő módszer ennek a vizsgálatára.

/KOZLJAKOVSKIJ, P. A.: *Iszszledovanie mezsotraszlevoj informacii metodom kontent-analiza* = *Naucsnye i Tehnicseszkie Biblioteki SzSzSzR*, 1976. 3. sz. p. 11–16./

(Wéber Katalin)

INFORMÁCIÓS IGÉNY

Franciaországi problémák az információt használók érdeklődésének felkeltésével kapcsolatban*

Az információkat használók érdeklődésének felkeltése legalább olyan fontos, mint a dokumentalisták szakmai képzése, mert nem reális költséges információs rendszerek létrehozásáról ábrándozni akkor, amikor csupán néhányan használják ezeket. Való igaz, hogy a felhasználóknak – iskolában, egyetemen, szakmai munkásságuk során – nincsenek meg azok az ismereteik, amelyek birtokában megkönnyíthetnék saját tájékozódásukat. Ezért fontos, hogy a felhasználó megismerje a rendelkezésére álló információs eszközöket és azt, hogy hogyan lehet ezekhez hozzájutni, hogyan lehet őket a legkisebb erőfeszítéssel használni. Fontos, hogy ezekkel a segédeszközökkel minden egyes felhasználó meg legyen elégedve, hogy időt és munkát takaríthasson meg velük. Csak így lehet bennük valódi igényt ébresztteni az információs eszközök használatára.

Különösen az alábbi négy kategória figyelmét akarták felhívni az információszerzés lehetőségeire:

1. Középiskolai, technikumi tanulók és oktatók
 - 1.1 Egyetemi hallgatók
 - 1.2 Szervezett továbbképzésben résztvevő káderek
2. Kutatók
3. Mérnökök
4. Vállalati, kutatóintézeti igazgatók, vezetők.

A figyelemfelkeltés módszerei az alábbiak szerint határozhatók meg:

az információ felhasználásának tanulmányozását az egyén iskolai, egyetemi és szakmai életének szerves részévé kell tenni;

a felhasználásra nevelés ne legyen elszigetelt, hosszan tartó folyamat, hanem fokozatosan épüljön bele az oktatási, továbbképzési programokba;

az információfelhasználás megismerése hatékonyabbá válhat, ha bizonyos intézmények – pl. kereskedelmi kamarák, szakmai egyesületek, mérnökszövetségek – közvetlen kapcsolatot tartanak fenn az iskolai, egyetemi oktatással és szakmai továbbképzéssel.

A szakmai képzést irányítók feladata, hogy megismerjék az információk használóit s az igényeiknek megfelelő szolgáltatásokhoz irányítsák őket. Már az iskolai oktatásban meg kell kísérelni az igényfelkeltésre nevelést. Lehetővé kell tenni, hogy az információ területén dolgozó szakemberek állandó kapcsolatot tartsanak a felhasználóval.

Elengedhetetlennek látszik, hogy az Oktatási Minisztérium is támogassa e törekvéseket. A középszintű

* A *Documentaliste* 1976. 1. száma több cikket közöl a BNIST (Bureau National de l'Information Scientifique et Technique = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás Országos Irodája) Oktatási Csoportjának 1974. évi jelentése és a „SICOB 75” keretében 1975. szeptember 23-án a Dokumentalisták Napján elhangzott vita alapján. Ezek közül ismertetjük az „Információ és dokumentáció” témakörből a következő két cikket.

oktatásba ezek az ismeretek hosszabb, a felsőoktatásba rövidebb idő alatt építhetők be.

1.1 Középiskolai, technikai hallgatók és oktatók

Az információk iránti igényfelkeltést már az iskolában és a nyilvános könyvtárakban idejekorán meg kell kezdeni. Az Oktatási Minisztérium néhány intézményben megvizsgált és kipróbált olyan programokat, amelyekben lényegesen nagyobb teret kapnak a gyermekek és fiatalok iniciatívái és az információfelhasználás. Jelenlétük szerepük van ebben azoknak az oktatóknak, akik közvetlen kapcsolatban állnak az ifjúsággal, ezért a jövő oktatóinak már a tanítóképzőben kell bizonyos szintű alapképzést kapni az információ felhasználás gyakorlatáról.

1.2 Egyetemi hallgatók, továbbképzésben résztvevő vezetők

Párizsban és Franciaország egyes vidékein az egyetemeken és a mérnökképző főiskolákon kezdik tanítani a „bevezetés az információs tevékenységbe” c. tárgyat (elméleti oktatás, gyakorlati képzés).

A BNIST Oktatási Csoportja szorgalmazza a közép-szintű műszaki oktatás fejlesztését és az egyetemeken dolgozó információhasználók sürgős képzését.

Rövid szemináriumokat kell szervezni a már végzett fiatal vezetők részére a különféle információs hálózatok keretein belül, a fővárosban és vidéken egyaránt.

Mielőtt a figyelemfelkeltő tevékenységet megkezdénék, meg kell bizonyosodni arról, hogy megvannak-e mindazok a feltételek, amelyek lehetővé teszik, hogy választ adjanak a valószínűleg felteendő kérdésekre (könyvtár, referenzmunka, dokumentumok másolása stb.).

2. Kutatók

A kutatókban gyakran védekező reflex alakul ki; attól félnek, hogy a fölösleges, redundáns információk elárasztják őket és ezzel időt veszítenek. Az információ iránti érdeklődésük elsősorban attól függ, hogy milyen könnyen jutnak hozzá. Paradox módon előfordul azonban, hogy éppen azt az információs rendszert nem ismerik, amelynek segítségével az alap- vagy alkalmazott kutatásaikhoz szükséges speciális információkat megszerzhetik.

3. Mérnökök

Különböző iparágakban, egymástól függetlenül, folytattak már kísérleteket az információs igény felkeltésével

kapcsolatban. Ezek is azt bizonyították, hogy a felhasználó és az információs szakember között új típusú közvetlen kapcsolatra van szükség.

A BNIST akcióprogramja keretében ipari szektoronként végeznek kísérleteket, figyelembe véve a felhasználó rendelkezésére álló anyagi eszközöket és a szervezők dinamizmusát. *A legjobb megoldás a tapasztalatok és a folyamatos képzés integrációja.* (A szakmai továbbképző tanfolyamokat a tájékozódásra nevelés eszközeként lehet felhasználni.) A nemrégiben létesült SOS DOC központ is nagy segítséget nyújthat abban, hogy ismertté tegye a felkínált információs lehetőségeket és kielégítse a mérnökök igényeit.

4. Vállalatok, laboratóriumok, kutatóintézetek vezetői

A vezetők gyakran úgy vélik, hogy – mint kivételezett helyzetű kategória – megfelelően tájékozottak és nem tartják fontosnak azt, hogy beidőzött szokásaikon változtassanak. Meg kell győzni őket arról, hogy számukra is és vállalatuk számára is hasznosabb az információk jobb felhasználása és beosztottaiknak is megkönnyíti a helyzetét az, ha rendszeresen kapják az információkat. Bátorítani kell azokat a vállalatokat, amelyek munkaidő-kedvezményrel, anyagi juttatással vagy más módon előnyt biztosítanak szervezési munkával foglalkozó dolgozóiknak.

Ma még szinte elháríthatatlanok azok a pszichológiai korlátok, amelyek a vállalatvezetőség és a dokumentációs osztályok dolgozói között létrejöttek. Ennek a helyzetnek megjavítására kiállításokat, információs kampányokat kell szervezni olyan szakmai egyesületekkel közösen, amelyeknek nagy tekintélye van a kis- és középvállalatok előtt.

Az *Agences Régionales d'Information* (Regionális Információs Ügynökség) felelős munkatársainak fontos szerepük lesz. A regionális vagy a helyi szervekre támaszkodva (kereskedelmi kamarák, regionális egyesületek és bizottságok), azokkal együttműködve kell dolgozniuk annak érdekében, hogy meggyőzzék a vállalatokat, hivatalokat stb. vezetőit a tájékoztatás fontosságáról és arról, hogy szervezzék meg jól a tájékoztatási tanfolyamokat.

Összefoglalva, az Oktatási munkacsoport azt javasolja a szervezetnek, hogy a BNIST műszaki és tudományos információit felhasználók figyelmének felkeltése érdekében olyan akciót szervezzenek, amely az Oktatási Minisztériummal közreműködve az információfelhasználók oktatását folyamatosan beépíti az oktatási programokba. Biztosítani kell egyrészt a szükséges eszközöket ehhez a pedagógiai átalakuláshoz, másrészt a vezetők folyamatos továbbképzési programjához szükséges pénzügyi feltételeket.

Ahhoz, hogy az információ könnyen hozzáférhető és felhasználható legyen, egyidejűleg szükséges a tájékozta-

tó szolgáltatások fejlesztése és összehangolása, a könyvtárak nagyobb fokú gépesítése, adatbankok felállítása, kiértékelő és szintetizáló központok létrehozása.

A siker érdekében ezeket a terveket országos és regionális szinten kell megvalósítani, az érdekelt személyek, szervezetek, szövetségek mozgósításával és összehangolásával, tehát mindazokkal együtt, akik a különböző szintű felhasználókkal közvetlen kapcsolatban vannak.

/Pour la sensibilisation des utilisateurs en France = Documentaliste, 13. köt. 1. sz. 1976. p. 17-19./

(Vass Endréné)

* * *

Kik az információfelhasználók és miért kell őket tájékoztatni?

Ismeretes, hogy a kutatási szervek költségvetésük 5–10%-át fordítják információk beszerzésére, a kutatók pedig munkaidejük 20%-át töltik tájékozódással. A publikációk mennyiségét sokan a kutatók termelékenységének kritériumaként tekintik. Viszont az tény, hogy nemcsak publikálni kell, hanem el is kell olvasni mások publikációit.

Az is ismeretes, hogy a szükséges alapadatok beszerzése egy-egy kutatóhely részére éppen olyan fontos, mint pl. egy laboratórium berendezése. Franciaországban az iparban évente kb. 300 millió frankot költenek információkra. Mikor egy új terméket piacra dobunk, a siker attól is függ, mennyire sikerült tájékoztatnia a vállalatnak a későbbi vevőket – még a gyártás előtt.

A szelektív információterjesztés jelenleg nem rentabilis, mert a potenciális felhasználóknak csak 10%-a veszi igénybe, 90%-hoz egyáltalán nem jut el.

Az írásos dokumentumokat napjainkban felváltják az audio-vizuális dokumentumok. A jövő dokumentációja a hagyományos nyomtatványok mellett, televíziós képszalagokból, filmekből, audio-vizuális és mágnesszalagos anyagokból fog állni. Az új típusú dokumentációhoz elengedhetetlenül szükség van:

1. jó fordításokra és
2. szakképzett dokumentátorokra, akik ki tudják választani a tengeri dokumentumból azt, ami valóban értékes.

A modern dokumentáció elválaszthatatlan az információterjesztéstől. A korszerű tájékoztatási intézménynek nemcsak tárolnia kell az anyagot, hanem el is kell juttatnia a használóhoz a lehető legrövidebb időn belül. Alkalmazkodnia kell a használó egyedi igényeihez, mobilizálnia kell az elfekvő anyagokat is. A dokumentációs intézményeknek kell felhívni a használók figyelmét a különböző kongresszusokra, konferenciákra is.

A használóknak általában két alapvető céljuk van:

1. lépést akarnak tartani szakterületük fejlődésével;
2. olyan információt akarnak kapni, amely egy adott feladat megoldásához nyújt segítséget.

Lényegesen befolyásolja a használók információs igényét képzettségi fokuk; az, hogy hol, melyik egyetemen szereztek diplomájukat. Egy amerikai egyetemen végzett mérnök pl. más jellegű információkat használ, mint egy 10 évvel korábban végzett francia kollégája.

Új jelenség, hogy a használók szűk csoportja – tudósok, mérnökök, kutatók – egyre inkább kibővül. A „névtelen tömeg” is egyre több információt használ – ha nem is tudatosan.

Rá kell mutatni arra a jelenségre is, hogy sokan rosszul használják az információkat. A felhasználók nagy része óriási mennyiségű információt halmoz fel – pl. az újságírók – több okból: pl. olyan személyes, bizalmas információkat gyűjtenek, amelyeket nem lehet dokumentációs központoknak átadni, de gyűjtenek azért is, hogy „kéznél legyenek” az adatok. A dokumentalista feladata lenne, hogy meggyőzze a használót, felesleges ez a „gyűjtögetés”, könnyebben tájékozódhat, ha esetenként szakemberhez fordul, aki a megfelelő szakforrásokat megkeresi számára. A használó gyakran nem tudja pontosan meghatározni, mire van szüksége, s így esetleg nem is kap megfelelő választ. Ezért gyakran hiszi azt, hogy a dokumentalista dolgozik rosszul. A megoldás csak az lehet, hogy lehetőleg közvetlen kapcsolatot kell létesíteni a használó és dokumentalista között. Kölcsönösen meg kell ismerniük egymás szakterületének problémáit.

Korunkban az információt árúnak, „fogyasztási cikk”-nek tekintik, amelyet széles körben kell terjeszteni. Ezzel kapcsolatban négy fő feladatot kell elvégezni:

1. tudatosá kell tenni a használóban saját potenciális igényeit, meg kell tanítani arra, hogy szüksége van az informálódásra;
2. a használót a legjobb dokumentációs rendszerhez kell irányítani;
3. vonzóbbá kell tenni a dokumentációs szolgáltatásokat;
4. könnyen elérhetővé kell tenni a kívánt anyagot.

Egy meglepő adat: az Egyesült Államokban két év alatt az adatbázisoknak feltett kérdések száma 100 ezerről 1 millióra emelkedett, jelentősen fejlődött tehát a telekommunikációs hálózat, közeledtek egymáshoz a használók és az adatbázisok közvetítői, akiknek egyre fontosabb szerep jut abban, hogy a megfelelő információt eljuttassák a használóhoz. A közvetítők helyét a következőképpen határozhatjuk meg. Az egyik közvetítőnek az adott vállalatnál kell dolgoznia, a másiknak a dokumentációs szolgálatban, természetesen szoros kooperációban. Az egyik megismerteti az igényeket, orientálja a vállalatot a legmegfelelőbb dokumentációs köz-